

Salyh Aýdogdyýew: şygryýetiň täsin owazy

Category:

Aýdym - saz

sungaty, Goşgular, Kitapcy, Söhbetdeşlik, Sözler, Ýazyjy şahyrlaryň we alymlaryň terjimehaly

написано kitapcy | 25 января, 2025

Salyh Aýdogdyýew: şygryýetiň täsin owazy SALYH AÝDOGDYÝEW: ŞYGRYÝETIŇ TÄSIN OWAZY



Islendik adamyň döredijiligi hakynda gyzyklanma döredýän sebäp bolýar. Bu ýagdaý şahyr, mukamçy kompozitor, ussat sazanda, özboluşly labzy bilen gaýta-gaýta diňledip bilýän mahmal owazly bagşy Salyh Aýdogdyýewiň döredijiligi dogrusynda-da şeýle. Aslynda men onuň geçen asyryň segseninji ýyllarynda metbugat neşirlerinde çykýan goşgularyny okaýardym. Şu pursat kitap tekjämde duran bir kitap ýadyma düşdi. Birnäçe tanymal ýazyjy-şahyrlaryň eserleriniň ýyggyndysy ýerleşdirilen «Şatlyk gözleginde» at bilen 1988-nji ýylda «Magaryf» neşirýatynda çap bolan kitapda-da Salyh Aýdogdyýewiň

«Bir gозелликде дәл, зähmetde gaým,
Dokan halysyna, ähli il maýyl,
Goý! – artsyn dabaraň, gün geldik saýyn,

Ezberligi! – hemmä, nusga eden gelin» diýip jemlenýän «Halyçy gelin» hem-de «Dillen, läläm» atly goşgulary bar. Şol kitaby çap bolan wagtlary satyn alypdym. Diňe şu mysaldan çen tutanynda-da, men bu şahyryň döredijiligi bilen tanyşlygyma eslije ýyl bolýar. Ýöne onuň «Ozan» lakamynyň bardygyny habarym ýokdy. Arada «Türkmen owazy» teleýaýlymynda zehinli estrada aýdymçymyz, dutarçy bagşymyz Gülşirin Geldimyradowa bilen taýýarlanan gepleşigi diňläp otyrkam ol: «Ýerine ýetirýän aýdymlarymyň birnäçesi «Ozan» şahyryň sözlerine döredilen aýdymlar» diýip gürrüň berdi. Soňra-da ol «Bagşy gyzyň hyzmatynda dur Watan!» diýip häzirki beýik derejelere ýeten ýurdumyzyň waspyny taryplaýan buýsançly aýdymy uly joşgun bilen ýerine ýetirdi. Onuň bu aýdymyny öňem Türkmenistanyň Jemgyýetçilik guramalarynyň merkezi binasynda guralan uly dabarada diňläpdim. Ajaýyp zamanaly eziz Watanymyzyň hyzmatyna çagyryş ýaly ýaňlanýan bu aýdymyň Salyh Aýdogdyýewiň goşgusyna dörän aýdymdygyny welin, şol gepleşigi diňlänimde bildim. Aslynda «Ozan şahyr» diýip eşitsemem, nusgawy edebiýatyň şahyrlarynyň biridir öýdüp ýördüm. Onsoň bir gün goşgularyny uly höwes bilen okaýan kärdeşim Dürnabat Aşyrowa: «Joram, «Ozan» lakamly şahyr Salyh Aýdogdyýewiň döredijiligi hakynda gyzyklanýan. Oňa näme üçin şonuň ýaly lakam berildikä? Onuň ýaly lakamyň eýesi bolmak oýun zat däl» diýip geňirgenip başymy ýaýkadym. Ol: «Sen onuň aýdym ýazgylaryny diňläp gördüňmi? Ol alym hem bagşy, ökde sazanda hem gowy sazlar döreden ussatlaň biri. Kän kitaplary çap bolan halypa. Özüm-ä onuň aýdym ýazgylaryny şeýle gowy görüp diňleýän. Her gezek diňlänimde-de kakam pahyryň aýdymlaryny diňleýän ýaly bolup aglaýan. Arhiw ýazgysy galmadyk bolsa-da, kakam pahyram dutar çalyp aýdym aýdardy. Owazam edil «Özan» şahyryň sesine juda meňzeşdi» diýip gürrüň berdi.

Söz sungaty bilen iş salşyp ýören kärdeşimiň bu gürrüňi hasam täsir etdi. Onda näme maňa bu barada şu çaka çenli aýtmadyň?– diýsem, «mirasy öwrenip ýöreňsoň özüň bilýänsiň öýtdüm-dä» diýdi. Haýys bilen ondan tarypy ýetirilen aýdym ýazgylary diňlemäge alyp, maşgalamyz bolup diňledik.

Diňläniňe degýän aýdym bolanda gaýta-gaýta diňledýär. Halkymyzyň kalbynda ýaşaýan meşhur aýdymlaryň sazyna sanalýan täze goşgularyň sözleriniň özboluşly täsin owaz bilen ýaňlanmagy bar ünsümizi özüne örkledi. Öwran-öwran diňledik. Her aýdymyň heňine görä sözleriniň many-mazmunynyň sazlaşykly owaz bilen aýdylmagy, sazynyň ussatlyk bilen çalnyşy diýseň jüpüne düşüpdür. Sanardan kän şol aýdymlaryň sazynyň ussatlarça çalnyşy gyzyklanmamy artdyrdy. Tanyş-bilişlere jaň edip, bu barada soraşdyrdym. Ahyry onuň özüniň hemem aýalynyň 2018-nji ýylda 63 ýaş «akgoýun» toýy mynasybetli Gökdepäniň Ýaňgala obasyndan Sylap Atdaýew atly ildeşimiziň surata düşüren dokumental filminiň ýazgysyny tapdym. Şol ýazgynyň üsti bilenem «Ozan» şahyryň döredijiligi, maşgala durmuşy barada kän zatlar bilmäge mümkinçilik döredi.

Tüweleme, Salyh aga türkmeniň gol doly maşgala diýýän döwletli maşgalasynyň eýesi eken. Giňden ýazylan toý saçagynyň başynda ýan ýoldaşy bilen oturan Salyh aganyň daş-töwereginde jemlenen ogul-gyzlaryny, agzy ýaşmakly gelinlerini, agtyklaryny synlap hakyky türkmençiligiň edep-terbiýesi bilen terbiýelenen deňli-derejeli, döwletli maşgalany synlap ýüze syldyk. Onuň goşgusynda:

«Dört çynarym, üç deregim,
Bilbil saýrar üçegimde» diýip aýdyşy ýaly dört ogul, üç gyz perzendinden ýaýran agtyklary-da eslije bar.

Pygamber ýaş toýy her kimiň arzuw bilen toýlaýan toýlarynyň biri. «Ozan» şahyryň bu toýy mynasybetli gutlamaga baran tanyş, döwletimiz tarapyndan uly-uly sylaglaryň eýesi bolan sungat wekilleriniň gutlag sözlerini diňläp başladym. Çykyşlar kän, ýöne men käbirleri hakynda gysgajyk durup geçjek. Türkmenistanyň halk artisti, 60-dan gowrak meşhur aýdym-sazlary döreden mukamçy kompozitor Akmyrat Çaryýew Salyh aganyň Bäherdenlidigi, onuň ilki paýtagtymyzdaky 5-nji orta mekdepde, soňra Türkmen döwlet politehniki institutynyň «inžener-gurluşykçy» fakultetinde ýokary bilim alandygy, kop ýyllar organ işinde işländigini, belent adamkärçiligi, ýiti

zehini hakynda kän gowy sözleri aýdyp, özüniň «Mähirli» atly döreden sazyna onuň goşgy ýazandygyny, şol aýdymam ilkinji gezek Türkmenistanyň halk bagşysy Mäne Garaýewiň ýerine ýetirendigini gürrüň berdi. Arhiwden Akmyrat Çaryýew bilen kimdigini gözüm saýgarmady bir gyjakçynyň sazandarlyk etmeginde Mäne bagşynyň şol aýdymy ýaş mahalynda ýerine ýetiren ýazgysy berildi. Görüp otursak şahyryň 1996-njy ýylda ýazan goşgusyna aýdylýan bu aýdymyň döredilenine 30 ýyl bolup barýar. Dogrusyny aýtsak köpler ol aýdyma halk aýdymdyr öýdýärdi. Esasy ýeri şol aýdym häzirki wagtda-da ýaşlar tarapyndan uly höwes bilen aýdylyp, teleradio ýaýlymlarda, baýramçylyk dabaralarda halkymyza ruhy lezzet bagyşlap gelýär. Bu aýdym «Türkmen owazy» teleýaýlymy tarapyndan şekilli görnüşe-de geçirildi. Salyh Aýdogdyýewiň «Hormat», «Gojalar», «Watan», «Ezizim», «Sergin şemallar», «Kararym», «Gabanma meni» we başga-da teleradioýaýlymlarda häli-şindi ýaňlanyp duran gowy aýdymlary kän. Ol aýdymlaryňam birnäçesi şekilli görnüşe geçirildi. Salyh aganyň goşgusyna Türkmenistanyň halk bagşysy Aman Gowşudow hem (jaýy jennet bolsun) aýdym döredipdir, birnäçe aýdym-sazlaryny nota-da geçiripdir. Ol öz gutlag sözünde: «Bir mahal çagalar neşiri bolan «Mydam taýýar» gazetinde Salyh Aýdogdyýew diýen bir awtoryň «Aşgabat» atly goşgusyna gabat geldim. Şol goşga aýdym döretjek bolanymda ýene-de iki bent köpeltmeli boldy. Şeýlelik bilenem goşgynyň awtoryny gözledim. Şonda Salyh Aýdogdyýew bilen ilkinji gezek tanyşdym. Ol aýdysym ýaly edip, gözümiň alnynda derrew goşgynyň ýene iki bendini düzdi» diýip, şol döreden aýdymyny özi sazandarlyk edip ýaşajyk şägirtleri bilen ýerine ýetirýär.

Salyh aganyň Pygamber toýy kän adamlaryň arhiw ýazgysynyň miras galmagyna sebäp bolupdyr. Ol ýazgyda Türkmenistanyň at gazanan medeniýet işgäri Geldi Bäşiýewiň, Türkmenistanyň halk artistleri Juma Ýazmyradowyň, Gurbannazar Atakgaýewiň, Gülşirin Alyjanowanyň başga-da kän ussatlaryň biri-birinden täsirli çykyşlary bar. Sungatyň içinde gaýnap, ýiti zehinleri bilen özlerini halkymyz tarapyndanam, döwletimiz tarapyndanam ykrar etdirip, bakyýete göç edensoňlaram sungatlary bilen

hakydalar, ýüreklerde ýaşap ýören halypalaryň ählisiniňem ilki bilen Salyh Aýdogdyýewiň belent adamkärçiligine, galyberse-de onuň «Ozan» tahallusy bilen tanalýandygyny aýdyp köptaraply döredijiligine beren bahalary oýlandyrdy. Türkmenistanyň halk artisti Pälwan Hamydowyň ynha, şeýleräk mazmundaky gürrüňleri bolsa, biygtyýar şu makalany ýazmagyma sebäp boldy. Ol: «Özan» lakamy bilen tanalýan halypamyz Salyh Aýdogdyýewiň maşgala ojağyna kän barardym. Onuň goşgularyna köp aýdymlar aýdýaryn. Şu günki toý gününde gynançlyrak bolsa-da, halypamyň 33 ýaşynda biwagt aramyzdan giden nowbahar ogly Şawelini ýatlamagy ýerlikli hasap etdim. Sebäbi her gezek şu mukaddes ojaga gelenimde ilki bilen gapyny açyp garşy alýan Şawelijandy. Şol sebäpli halk aýdymlarymyzyň gamgynyraak heňine «Ozan» halypamyň «Perýat» atly goşgusyna aýdym taýýarlap getirdim» diýip, ogullary Han bilen Owazgeldiniň sazandarlyk etmeklerinde:

«Jigerbendim, janym ogul,
Çekem ahy-zaryň seniň.
Arkadagym, hanym ogul,
Çekem ahy-zaryň seniň.

Şum ajala duşsaň zaman, –
Amanada bermez aman,
Ömrüň gysga, kysmat ýaman,
Çekem ahy-zaryň seniň.

Göz guwanjym merdikärim,
Hoşniýetli namys-arym,
Ýas baglady toýly törüm,
Çekem ahy zaryň seniň.

Güler ýüzüň görebilmen,
Halyň sorap barabilmen,
Köňli birýan biçäre men,
Çekem ahy-zaryň seniň.

Ýylgyryp bakýar suratyň,

Sen üstünde bedew atyň,
Ir goýduň çagalaň ýetim,
Çekem ahy-zaryň seniň.

Käbäň eneň bagrygirýan,
Dynman aglar ýortup her ýan,
Biribardan diläp iman,
Çekem ahy-zaryň seniň.

Ozan, bagtyň güli soldy,
Özüňden öň balaň öldi,
Aňymda armanyň galdy,
Çekem ahy-zaryň seniň»

diýip aýdym aýtdy welin, goşgynyň sözleri bagyr awusynyň yzasyny çekip oturan «Ozan» şahyryň ýürek agysy bolup eşidildi. Tolgunmadan ýaňa bogazym dolup gözyaşlarymy saklap bilmedim. Kerim şahyryň:

«Öz balaňy eliň bilen jaýlama»...

diýen setirlerini gaýtalap, salanyna gaýrat bersin, eziz Alla – diýip doga-dileg etdim. Şaweli neressäniň bedew atyny gujaklap duran, at çapyp barýan suratlaryny, Salyh aganyň söhbedini edip duran çapyksuwar, seýis ogly bilen düşen suratlaryny film arkaly synlap durşuma nädip galama ýapyşanymy-da duýmadym. Entek hiç wagt ýüzbe-ýüz görmedik bolsam-da, il-günüň sylaýan ojagynyň eýesi bolan «Ozan» şahyrymyzyň maşgalasyna duýgudaşlyk bildirip başardygyndan pikirimi kagyza geçirdim. Soňra-da kärdeşim Dürnabada jaň edip okap berdim. Ol: «Ozan» şahyr hakynda menem bir zatlar ýazypdym» diýdi. Oňa «Kyn görmeseň şol ýazanyňy maňa beräý-dä!» diýip haýyş etdim. Ol öz pikirini şeýle beýan edipdir.

Şahyryň birnäçe şahalara bölünýän döredijiliginiň haýsyna ýüzlenseňem täsinlikler dünýäsine düşen ýaly bolup, şygryýet ýolunda edilen täsin açyşlara, täze öwürümlere gabat gelýäň. Söýgi temasyna köp ýüzlenýänem bolsam şahyryň diňe yşky liriki goşgulary hakynda gürrüň edip, çäklenip bilmerin.

«Ozan» ady bilen tanalýan ussat halypamyz Salyh Aýdogdyýew

hakynda gürrüň gozgalanda ilki bilen bir waka ýadyma düşýä. Ir döwürler – ýaňy bir sözüň asyl manysyny seljerip ugran wagtlarym Türkmenistanyň halk artisti Kerim Gurbanalyýewiň «Musulman» diýen aýdymyny söýüp diňlärdim. Goşgynyň ahyrynda:

«Ozan, nesip ömür kändir,

Amanadyň–şirin jandyr.

Soragy nury-imandyr,

«Alla» diýp öler musulman» diýen setirlere gulak asyp, nusgawy şahyrlarymyzy ýatladyp duran bu agramly, agras, çuň manyly setirleriň awtorynyň hut şu günki günlerde-de aramyzda ýaşap ýörendigini göz öňüme-de getirip bilmezdim. Okanyňda dürli ahwallara salyp, kalbyňy joşa getirýän pikirleriniň juda agraslyk hemem çuň many bilen ýürege emir edişi, her bendiň ýa-da goşgynyň ahyrynda täsirli jemlenişi ussadyň söz baýlygynyň, ylymyňyň nä derejede ýokarydygyny äşgär edýär. Şygýrlardaky many birikmeleriniň goşgynyň düzgünine ussatlyk bilen salnysy, awtoryň ýüregindäki ruhy ahwalyň, duýgularyň şygryň üsti bilen diýseň owadan hem näziklik bilen beýan edilişi, iň esasam goşgynyň manysynyň kalbyňy bogun-bogun söküp bilmegi aklyňy haýrana goýýar. Onuň «Yhlasym» atly goşgusynda:

«Ýüregmiň urgusyn gönezlik edin,

Goruň akylymdan bolmasyn çetin,

Çaka bil baglama zehinden bidin,

Dürs pikir ummanna dolgun yhlasym»

diýişi ýaly goruny akyldan alan dürs pikirler, ýürek urgusyndan edilen gönezlik, çaka bil baglanman, hakykata ýugrulan umman ýaly sazlaşykly setirler ajaýyp şygýrlara teşne kalbyňy heýjana salýar. «Ozan» halypanyň türkmeniň ýatdan çykyp barýan gadymy dil baýlygyny yzygiderli ulanyp, milli dilimizi ör boýuna galdyryşy we her goşgynyň aşagynda okyjy üçin söze düşündiriş berişi, onuň buýsanjymyz bolan ene dilimize hormatynyň çäksizdigini subut edýär.

Şahyryň goşgularynda türkmeniň ganyna siňen haýyr-sahawata, alkyşdyr keramata, sogaba we sabyr-kanagata gadyr goýmak,

ynsany bezeýän merdi-merdanalyk, mähremlik, rehimdarlyk, adalatlylyk, ahlak arassalygy, maşgala mukaddesligi ýaly häsiýetlere eýermek terbiýeçilik ähmiýetli wesýet hökmünde seriňe dolýar. Şeýle-de şahyr şygrylarynyň üsti bilen ýaramaz häsiýetleri berk ýazgarýar. Iň esasy zat bolsa Hakdan içen, tebigy zehinli şahyrymyz Salyh Aýdogdyny ýakyndan tanaýan adamlar onuň goşgularynyň ählisiniň özünden üzňe däldigine, goşgularynda gönüden-göni öz gylyk-häsiýetleriniň suratlanyp durandygyna göz ýetirýär.

Çyn şahyrlaryň şygry hiç haçan öz häsiýet-gylygyndan üzňe bolup bilmeýär. Şahyryň beýik şygryýet dünýäsine aralaşanyňdan soň ýaşaýyş düýpgöter üýtgeýär, dünýägaraýşyň özgerýär. Megerem şonuň üçin bolsa gerek şahyryň şygrylarynyň ýüzlerçesi bu günki eşretli zamanamyzda teleradioýaýlymlarda we toýlarda Türkmenistanyň Halk artistleri Pälwan Hamydow, Parahat Şyhymow, Läle Begnazarowa, şeýle hem Şadurdy Baýjykov, Rahman Rahmanow, Gurbanmyrat Annanepesow, Gülşirin Geldimyradowa, Aýgül Ýagşyýewa ýaly ýurdumyzyň belli-belli tanymal bagşylarynyň dilinde aýdym bolup ýaňlanýar.

Salyh Aýdogdynyň kitaplaryny okaýan wagtyň daşyňy gurşap alan barlykdaky bolup geçýän wakalaryň ählisi öz manysyny ýitirýär. Çünki, ruhuň, kalbyň eýýäm has ajaýyp ýerde – şygryýetiň jadylaýjy şähistanynda seýran edýär. Teşne kalbyňy köwser suwy kimin gandyryýan, ruhuňy baýdak ýaly al-asmanda galgadýan sözüň jady sy muşdagy bendiwan edip, onuň erk-ygtyýaryny şol şygrylaryň örüsine salýar. Seriňi samedýän ajaýyp şygrylaryň yşky aň älemiňdäki barça pikirleriň, ownuk-uşak aladalaryň üstüne atanak çekýär. Şol pursat gülüň daşynda perwaz urýan bal arysý, ýa-da oda owsun atýan perwana kysmy şol şygrylara maýyl bolýarsyň. Öňki okap geçen sahypalaryňa gaýtadan onlarça gezek dolanyp baranyňy soň-soň bilip galýarsyň. Şahyryň «Saýlanan eserler I we II tomy», «Jenneti-nury iman», «Bir gözel gelin», «Ynsap ata», «Teşnelik mukamy», «Şamçyrag», «Serwer», «Alkyş aýdýas Arkadaga!» atly birnäçe kitaplarynyň gözümiň önünde hatarlanyp durandygyna garamazdan köp wagtlap

onuň hut birinden hem çykyp bilmän oturyşymyň sebäbi hem şunda bolsa gerek...

Her gün säher bilen asuda, abadan Watanymyzyň täze daňyny garşylap, Watan gözelliginden gözleriň ganman, säher şapagyny ýüze sylýan wagtyň «Ozan» halypamyzyň aýdym bolan «Watan» atly şygry aň älemiňde ýaňlanyp başlaýar:

«Diýaryny şirin jandan eý görýän,
Bagşy ogluň hyzmatyňda dur Watan!
Zehin siňen yhlasyny gaýgyrman,
Bagşy ogluň hyzmatyňda dur Watan!

Arkadagyň öwüt-pendine daýym,
Güýç aýaman zähmet çekmäge taýyn.
Mübärek alkyşym—ülüş serpaýym,
Bagşy ogluň hyzmatyňda dur Watan!»

Öz aýdyşy ýaly hakykatdan hem halypamyz güýç gaýgyrman zähmet çekýär. Ussadyň Watana, Gahryman Arkadagymyza, Arkadagly Serdarymyza milli buýsanjymyz bolan Tugumyza, Tugramyza, türkmen halysyna, ady äleme dolan ýelden ýüwrük bedewlere, görüm-göreldeşi nesillere nusgalyk gojalarymyza, mährem enelerimize, sungata, tebigata, zenan gözelligine we mukaddes söýgä bagyşlan goşgularynyň hem agramly bölegi bagşylarymyzyň dilinde aýdym bolup, döwletli-döwranly döwrümüzde halkymyzyň toý-baýramlaryny bezeýär:

«Ýaşyl tug dünýäde parlap,
Saçyp dur ýalkym, Arkadag!
Gahryman oglun hormatlap,
Guwanýar halkyň, Arkadag!»

diýip, halkymyzy bagtyýar döwre ýetiren Gahryman Arkadagymyzy alkyşlap ýazan onlarça şygryny aýdym edip halkyna serpaý eden şahyr türkmen bedewine bolan söýgüsini şeýle beýan edýär:

«Dagda keýik, çölde jeren, boz maral deý bakyşly,
Balaman, laçyn kowuşly, tursa towşan böküşli,
Kişneýip, çar paýa galsa, täsin toýnak kakýşly,

Jylawy, eýer-esbapy göwher zerbap nagyşly,
Türkmeniň uçar ganaty-buýsanjym bedew atym!

Ozan aýdar, saba-säher kümüş ýalyn darany,
Her nalyna altyn çayyp, gül görküne garanym,
Ýaşyl Tuguň saýasynda Tugra keşbin bezänim,
Milli baýram-şan-şöhratyň, ady arşa uzanym,
Türkmeniň uçar ganaty-buýsanjym, bedew atym!»

Şahyr türkmeniň göz guwanjy dutar hakynda-da birnäçe şygrylary döredipdir. Olar hem bu günki ajaýyp zamanamyzda bagşylaryň dilinde sena:

«Beýik türkmen halkynyň göz guwanjy,
Zeminiň ak süýdün emenim dutar.
Babagammar pirdir sungatyň genji,
Sowgadym, serpaýym, çemenim dutar».

Ussadyň türkmen halysy hakynda:
«Pederleň Watana çuňňur söýgüsin,
Zenan ýüreginiň näzik duýgusyn,
Geçmişin beýanyň, şatlyk-gaýgysyn,
Türkmen halysynyň keşbinde gördüm...»
diýmegi onuň Watana, halkymyzyň milli baýlyklaryna bolan guwanjynyň bimöçberdigini äşgär edýär.

Aýratyn belleniilmeli zat bolsa, ussadymyzyň münlerçe goşgularyny kagyza seretmän, ýatdan aýdyp bilýänligidir. Aklyňy haýran edýän zehiniň eýesi haýsydyr bir goşgusyny agzan wagtyň şol goşgyny şol bada tapyp, öňünde goýýar. Halypanyň döredijilige aýratyn sarpa goýmagy, eserlerini aýap-ýygnap, apalap saklamagy, onuň aşa ykjamlygy, işine ussatlygy, döredijilige çemeleşende özünden-de, özgelerden-de juda talapedijiligi köplere görelde. «Ozan» halypanyň nakyla öwrülip kalbyň jümmüşine siňýän setirleriniň güýjüni bir söz bilen beýan etmek çetin...

«Ajal – algyr laçyn, jan bir kepderi,
Hiç kese okatmaz täleý depderi.

Aň aýlasaň öz başyna ylymdyr,
Her bendäň dünýewi durmuş mekdebi» diýmek bilen ol ynsanyýet
kowmunyň «täleý depderini» ylyma esaslanyp, ýiti aň arkaly,
ýürek duýgulary bilen beýan edýär.

Onuň ejizlän göwnüňe aram berip, ýaraly kalbyňa melhem bolýan
sonuň ýaly münlerçe baýlygy özünde jemlän kitaplary akyl
hazynasy kimin tutuş aňyňy, durkuňy özüne baglap durandyr.
Muşdagy bendiwan eden goşgular islendik ýagdaýda ýürek mukamyň
bolup hüwdüleýär-de, binjalyk duýgularyňy rahatlandyrýar.

Rowaýatlarda aýdylyşyna görä gadymy döwürlerde dünýä inen
oglane tä ol ulalyp, il-gün tarapyndan öz mynasyp adyny
alýança at dakylmaz eken. Haçanda ol belli bir ýaşa ýetip,
görnükli, il bähbitli iş bitirip, halk tarapyndan at alandan
soň ol ýigit adyna mynasyp – at eýesi hasap edilýän eken.
Gürrüňini edýän halypamyza hem il-gün tarapyndan «Ozan» adyny
beren ýaşuly nesillermiz juda mamla. Çünki, Ozan şahyryň
şygrylary türkmeniň ölmez-ýitmezliginiň nusgasy.

Ussat halypamyz Salyh Aýdogdynyň goşgularynda akylдар
Magtymguly Pyragynyň aýdyp ýetişmedik agras, asylly, goýazy we
paýhasly setirleri häzirki döwrümiziň ajaýyp durmuşynda
belentden ýaňlanýan owaz bolup eşidilýär.

Watansöýüjiligi, batyrlygy, gaýduwsyzlygy, maksada
okgunlylygy, ruhubelentligi, mertligi beýan edende Seýdini,
Zelilini, Mätäjinini tirsegine galdyrýan Ozan halypanyň yşgy-
liriki şygrylary yşk mülküniň şasy Mollanepesi, Mämmetweli
Keminäni ýatladýar.

Halypamyzyň şygrylary ähli nusgawy şahyrlarymyzdan bogulan
çemendir. Salyh Aýdogdynyň goşgularyny okan adamlar onuň her
setiriniň alymlar üçin ylmy iş bolup biljekdigine-de göz
ýetirerler. Çünki, ol şygrylardan öwrenmeli zatlar sanardan
kän, olaryň asyl manysyna düşünmegiň özi hem okyjydan ummasyz
uly zehin başarnygy talap edýär. Şygrylaryny okanyňda ýüzlerçe
kitaplaryň içinden kalby-ýüregi, aňy bilen ýüzüp geçen

Ussadymyzyň ylym taýdan diýseň kämil şahsyýetdigine, onuň dünýägaraýşynyň örän çuňdygyna göz ýetirýäň.

Il şahyra ýöne ýere «Ozan» diýmeýär. Piri Babagambar bolan keremli dutara bolan söýgüsi çäksiz ussadymyz ajaýypdan-ajaýyp sazlaryň hem 14 (on dört) sanysyny döredip, halka serpaý edipdir. Olardan halypanyň: «Ýalkym», «Serpaýym», «Şasuwar», «Türkmen şuglasy», «Bedew atym» ýaly meşhur sazларыny çalan wagty göýä diýersiň gülüň üstünde uçganaklaýan kebeleği ýatladyp duran barmaklary tара degmezden owaz döredýäne çalyм edýär. Halkymyzyň ýürek mukamy bolup ýaňlanýan şol sazlar bu gün döwürdeş sazandalарymyzyň höwes bilen çalyan sazларына öwrüldi. Salyh Aýdogdyýewiň аýdymларыny hut özüniň ýerine ýetirmeginde diňlän adamlar bir ynsanda sungatyň dürli ugrundan zehiniň jemlenendigine göz ýetirerler. «Ozan» halypanyň аýdym аýdyş аýratынlygy hem ýokary derejede. Аýдыmlарда bagşynyň gaýadan gaýdýan ýaly inişleri, goşgynyň manysyna görä akyp bilіşi, аýдыmlaryň içine siňişi, ýugrulyşy, goşgulardaky ruhy ahwallary öz ýüreginiň üstünden geçirip, gaýnatmasy, beýan edilýän wakalaryna görä аýlawlary duýguçullyk bilen diňleýjä ýetirip bilіşi, sözüň doly manysynda şygryň aglan wagty aglap, şatlanан wagty joşup, ýürekden çykýan mährem ses birikmelerine sazlamagy diňleýjini durky bilen özüne kökerýär. Pessaýdan ýognas ses bilen дәne-dәne edilip, düşnükli we akgynly аýдылýан аýдыmlar diňleýjә goşgynyň manysyny doly tirip ýetişmäge mümkinçilik berýär. Ozan halypanyň öz döreden şygryларына аýдýан аýдыmlарыны bolsa, diňe gözüň bilen görüp, gulagyň bilen eşidäýmeseň söz bilen beýan etmek başartmaýar.

Salyh Aýdogdyýew milli bagşyçylyk sungatymyzyň sütün halypalary Sahy Jepbara, Magtymguly Garla – (Çuwal bagşa), (Sygan bagşy) adyny alan–Orazgeldi Ylýasa, öz işleşen halypasy Mäne Gara şeýle-de türkmeniň ussat sazandalary Pürli Sary, Mylly Täçmyrat, Jepbar Hansähet, Çary Gurban, Döwran Täçmämmet ýaly halypalara hem uly hormat hökmünde şygry döredip, şol şygryларыň аýдым болup halka ýetmegini gazandy. Аýдым

meselesinde-de, ägirtlerimizi tirsegine galdyryp bilýän Salyh aga duýgy bilen zehin sazlaşanda kalba has ýakyn bolýan aýdymalaryň emele gelmek keramatyny hem aňryýany bilen görkezmegi başarypdyr. Şonça ylym we düşünje, pikir we duýgy siňdirilen, şygrylardaky wakalaryň oduna tutaşyp, bulagynda gaýnaýan, şygryýetiň giň asmanynda ganat gerip uçýan şahyryň, sazandanyň – bagşynyň aýdymalaryny diňlemek bilen biz ýene bir zada doly göz ýetirýäris. Sungat – beýik gudrat!

Täsirli goşgulary bilen ynsan kalbyny gozgalaňa salýan şahyr Salyh Aýdogdyýewiň sözlerine Rejep Rejebow, Rejep Gutlyýew, Aman Gowşudow, Akmyrat Çaryýew, Orazmyrat Annanepesow ýaly birnäçe halypalar, Kerwen Aýdogdyýew, Gurbanmyrat Baýjykov ýaly ençeme zehinli ýaşlar ýüzlerçe aýdymlar döretdiler.

Şahyr Salyh Aýdogdynyň binýady berkden gurulan maşgalasyna guwanjymyzyň çägi ýok. Ussadyň ýanyoldaşy Abat gelnejemize bagyşlan «Abadym» atly aýdym bolan şygry bolsa, şahyryň tutuş türkmen zenanlaryna, olaryň ene kesbine, öý-ojagyna, mähir-yhlasyna goýýan hormaty we sarpasy bolup ýaňlanýar. Onuň ýürek kelamy bolan bu aýdymy:

«Neslimiň buýsanjy Kybla – käbesi,
Altyn hazynasy, at-owazasy.
Ozanyň ojagnyň ary-namysy,
Göwher göwün, ýürek bagym Abadym!» diýip jemlenýär.

Men hem şägirt hökmünde gaýtalanmajak zehiniň eýesi, halypamyz – (häzirki) Türkmenistanyň Magtymguly adyndaky Ýaşlar baýragynyň hem-de «Watana bolan söýgüsi üçin» atly medalyň eýesi, aýdym-saz sungaty boýunça dürli ýyllarda geçirilen halkara bäsleşikleriň birnäçe gezek ýeňijisi, zähmet weterany, «Ilkinji aýdym», «Düýş ýorgudy», «Bu dünýä gelmek bilen» ýaly birnäçe kitaplary daşary ýurt dillerinde terjime edilen – «Ozan» şahyrymyzyň ömür-döredijiligine bagyşlanan şu makalamyň dowamynyň dowam boljakdygyny uly ynam bilen aýdyp, türkmen şygryýetiniň beýik wekilleri, edebiýatyň synmaz sütünleri bolan Türkmenistanyň Halk ýazyjylary, Kerim Gurbanepesow, Berdinazar Hudaýnazarow, Mämmed Seýidow ýaly ägirtlerden ak

pata alan «Ozan» aga mundan buýana-da galamynyň ýiti bolmagyny arzuw edýärin» diýip, makalasyny şahyr Berdinazar Hudaýnazarowyň Salyh Aýdogdyýewyň ylahy zehinine «Biziň ömrümüziziň köp bölegini Garagum çölünde ýaşap, ol hakda uly göwrümlü eser-roman ýazyp, doly suratlandyryp bilmedik gözelligimizi, «Ozan» şahyr bir goşgusynda çuňňur mazmunly çeper suratlandyrmagy başarypdyr» diýip aýdan jümlesi bilen jemläpdir hemem Salyh Aýdogdyýewiň şol goşgusyň dolulygyna ýazgy edipdir. Makalanyň has uly bolmazlygy üçin goşgyny aýyrmaly bolduk.

Şol goşgyny «Ozan» şahyryň 1994-nji ýylda Türkmenistanyň Döwlet sirkiniň binasynda ýokary derejede geçirilen döredijilik aňsamynyň wideoýazgysynda onuň öz okamagynda, şeýle-de şol dabarada onuň ezberlik bilen çalan sazyny diňläp, sazanda hökmünde-de, ussatlygynyň gözli şaýady bolduk. Şahyr bilen dürli ýyllarda teleýaýlymlar üçin taýýarlanan söhbetdeşliklerde onuň ýerine ýetiren aýdym-sazlarynyň ýazgylaryny diňledik. Gyjakda çalyan sazalaryny welin, belki ýeneki toý-baýramlarda diňläris.

Akgül SAPAROWA

Çeşmesi: <https://www.atavatan-turkmenistan.com/salyh-aydogdyyew-sygryyetin-tasin-owazy/>. 12.10.2022ý. Ýazyjy şahyrlaryň we alymlaryň terjimehaly